

Rotterdam en Roeken, een haat-liefdeverhouding?

Gerard L. Ouweneel [vogelaar in hart en nieren; glo@xs4all.nl]

Rotterdammers, en trouwens de bewoners van heel West-Nederland, hebben in hun woonomgeving maar weinig kans op roeken. Zo weinig dat ze hun signalement, en dan met name de specifieke verschilpunten met de algemenere zwarte kraai, niet spontaan voorhanden hebben. Daardoor is de kans groot dat beide zwartrokken afgedaan worden met 'een kraai'.

Beide soorten, roeken en kraaien, hebben hetzelfde formaat. Indien gepaard zijn zwarte kraaien solitair. Roeken zijn daarentegen kolonie-vogels. Omdat junior kraaien net als roeken kunnen samscholen in groepen gaat dat onderscheid niet altijd op. Bij een nauwkeuriger blik naar het verenkleed komen wel verschillen naar voren. Kraaien zitten in een keurig maatpak, gelijk gentleman-schelmen. Roeken tonen wat verformfaaid, een outfit die nog eens wordt benadrukt door een rafelige 'broek'. Bij volwassen exemplaren springt de koppertij eruit: een lange kale naar beneden gebogen snavel met lichte hoeken en een wat peervormig schedelprofiel. Dit konterfeitsel leverde hem de bepaald niet vleierende volksnamen als 'schimmelbek' en 'schurftbek' op. Vliegende roeken hebben iets over zich alsof ze door het luchtruim voortroeien. De motoriek van op de grond foeragerende kraaien is gericht en kordater vergeleken met de meer aarzelende passen van roeken. Dat geldt ook voor het krachtige en gedecideerde 'kgraa' dat kraaien ten beste geven. De roep van de roek is heser, zachter en lang-gereker. Enfin, gun alle zwarte kraaiachtigen een 'second look' en dan zult u zich stellig eens bewust worden dat u naar roeken staat te kijken.

Of, Rotterdammers, neem eens een kijkje bij de kolonie op Heijplaat. Dat kunt u al in januari doen, want roeken hebben de gewoonte om in januari hun kolonie een nieuwjaarsbezoek te brengen. En de bomen zijn dan nog kaal!

Roekenstad

Driekwart eeuw geleden was Rotterdam een roekenstad. Met kolonies tot in het

stadscentrum toe telde men in 1944 negen roekenvestigingen, verspreid over heel Rotterdam (Anonymus 1947). En waarschijnlijk hadden de onderzoekers van toen met die negen niet eens alle kolonies geregistreerd. Rotterdammers waren allerminst zuinig op hun roeken. Ze zagen er niet tegenop hen het leven zuur te maken, zodat er vóór 1944 al menig kolonie was geruimd.

Nadien bleef de stemming evenzeer antiroek. In 1946 waren er nog slechts twee kolonies te melden en vijftien jaar later zat de stad waarschijnlijk zonder, hetgeen zeker het geval was in 1970. Telde de Plantenziektkundige Dienst in 1944 over het hele land in totaal ruim 48.000 bezette nesten, in 1970 waren dat er nog geen 11.000. Voor Zuid-Holland waren die cijfers gedaald van 2019 nesten in 1944, verdeeld over een onbekend aantal vestigingen in dat jaar, tot slechts 68 nesten in 6 kolonies in 1970 (Vogelwerkgroep Avifauna West-Nederland 1981). Misschien dat Rotterdam toen nog ergens een enkel roekenpaar huisvestte, maar van een kolonie van enige omvang was geen sprake.

Na 1970 kwam *Corvus frugilegus* er in dit land weer aardig bovenop. Sovon Vogelonderzoek Nederland inventariseerde in 2000 63.559 nesten waarvan 546 in Zuid-Holland, verdeeld over 15 kolonies. Op zich is dat een verheugende gang van zaken. Maar van herstel in Zuid-Holland en trouwens in heel West-Nederland is nog geen sprake. Onder vogelbeschermers was de verbazing annex verontwaardiging dan ook groot toen in het najaar van 2015 de Omgevingsdienst Haaglanden namens Gedeputeerde Staten besloot in Zuid-Holland de roek opnieuw te lijf te gaan. Een reflex van vroeger toen de overheid het adagium oarmde 'roeken deugen niet'? Bij het lezen van de redenen waarmee de Omgevingsdienst haar aanklacht meende te kunnen rechtvaardigen, dringt die gedachte zich op. Hoe dan ook, de vogelwerkgroepen in de Zuid-Hollandse deelgebieden waarvoor de Haagse anti-roekenactie gold, gingen de barricaden op. Met succes. Maar eerst wat historie.

Goede Vrijdag

Hoezeer het Rotterdamse stadsbestuur de roeken dwars probeerde te zitten lezen wij in het in 1931 verschenen boekje *Vogels in en om de stad*. Ik citeer (Plomp 1931):

"Witte Donderdag en Goede Vrijdag waren voor de Rotterdamsche roeken een paar slechte dagen, 't Stadstimmerhuis had het op hen gemunt. De nesten van de kolonies aan de Diergaardesingel en Groene Hilledijk moesten verdwijnen. 't Tijdstip was slecht gekozen: in de vacantie. De schooljeugd, die heus toch al niet zo zachtzinnig is, kreeg hier een lesje in nesten vernielen. En zooals natuurlijk is, de jongens waren van de partij. Als honden op een haas, zoo vielen ze de uitgestoten nesten aan, om de eieren – in sommige nesten al een enkele – tot struif te trappen. Wanneer zoo'n roekenkolonie nou bepaald niet geduld kan worden in een drukke straat, waarom dan juist die vernielpartij in de vacantie?"

Als gevolg van het roeien van de bomen verdween Plomps roekenvestiging aan de Groene Hilledijk in Rotterdam-Zuid al in de dertiger jaren. Misschien namen ze toen een transfer naar de Parallelweg, ook op Zuid, waar tot begin jaren vijftig een kolonie gevestigd was. De tweede door Plomp (1931) genoemde kolonie bevond zich in de omgeving van de Oude Diergaarde en de West-Kruiskade. Met 32 nesten in 1944 was deze de grootste van de negen toen geregistreerde kolonies. Andere centrumkolonies bevonden zich aan het Middellandplein en in tuinen van de 's Gravendijkwal, Kruiskade en de Diergaardesingel. Dat het stadsbestuur het met name had gemunt op de Groene Hilledijk-kolonie en die van de West-Kruiskade kan te maken hebben met de functie van beide straten als winkelpromenades en de vrees van de daar gevestigde middenstanders dat hun publiek niet van roeken gediend zou kunnen zijn. Toegegeven, het flaneren onder hun kolonie is niets voor mensen met smetvrees. En van de hese, wat klagerige, maar vaak ten beste

gegeven roep is niet te zeggen dat die welluidend is. Ik mag die roep overigens graag horen.

Hoe het de Rotterdamse kolonies van 1944 nadien verging is niet te reconstrueren. Waarschijnlijk verdwenen als gevolg van het rooien van de nestbomen de meesten snel. Dat lot trof in ieder geval de Charloise kolonie. Wijlen mijn vriend Ben van der Velden schreef op 8 maart 1950 in zijn dagboek hierover: 'de bomen zijn omgehakt. Er zullen geen roeken meer broeden.' (Ouweneel 2013).

We kunnen ons afvragen waar de Rotterdamse centrumroeken destijds gingen foerageren. Het zijn alleseters, maar ze scharrelen toch graag op landerijen hun kostje bij elkaar. Pendelden ze vanaf de Kruiskade op en neer naar buiten het stadscentrum gelegen polders of gingen ze ook naar het Land van Hoboken? In sommige Oost-Europese steden wemelt het van de roeken en daar is het gewoon ze in de centra te zien rondscharrelen in stadsparken en in de berm van verkeersroutes.

Vervolging

In 1977 kregen roeken een wettelijke bescherming, een maatregel die een dusdanig opzienbarend herstel inluidde dat hun aantal rond 2000 een boven-vooroorlogs niveau bereikte (Schoppers 2004). Bijkomende ontwikkelingen gaven de roek extra wind in de zeilen. In het kader van de over de natie uitgerolde ruilverkavelingen werden op resthoekjes bomen aangeplant. Bij het hoger worden van deze bebossingen kwam er ruimschoots nieuwe broedgelegenheid voorhanden. Dat gold evenzeer voor de boomaanplantingen langs het rijkswegennet en op verkeersknooppunten. Voorts had de roek waarschijnlijk baat bij de groei van de bodemfauna welke zich als gevolg van zware bemesting voltrok. Dat toen de bio-industrie dus gunstig voor ze uitpakte, zal voor vogelbeschermers even wennen zijn.

Goed roekennieuws dus, zij het niet voor West-Nederland waar hij wegbleef. In Zuid-Holland zien we een bescheiden terugkeer aan de oostgrens van de provincie. Er is een kolonie op het verkeersplein bij Gorinchem. Ook huizen ze verder langs de A15 in de Vijfheerenlanden, richting verkeersplein Deil. Dan broeden ze langs de A12, tussen Bodegraven en Woerden.

Midden jaren zeventig vestigden zich enkele paren op Putten langs de Groene Kruisweg tussen Geervliet en Heenvliet. Rob Strucker voerde 35 jaar

▲ Roeken hebben een rijk sociaal leven, en dat is vaak goed te horen. (Garry Bakker)

▲ De oudst bekende Rotterdamse roek staat in de collectie van Het Natuurhistorisch met collectienummer NMR 9989-0454. (Kees Moeliker)

De oudst bekende Rotterdamse roek is bewaard gebleven in de collectie van Het Natuurhistorisch. Een volwassen mannetje dat in 1889 werd 'verzameld' in Rotterdam (NMR 9989-0454). De opgezette vogel maakte deel uit van de privé-collectie van G.H. Lambert en werd na diens overlijden aan het museum geschonken. Helaas is er geen gedetailleerde documentatie bewaard gebleven over het dier, zodat we niet kunnen achterhalen uit welk deel van de stad en onder welke omstandigheden het dier is verzameld. In ieder geval maakt het stuk duidelijk dat de roek zich al meer dan een eeuw thuisvoelt in Rotterdam.

▲ De roekenkolonie op Rozenburg is vooral in het vroege voorjaar goed te zien. (Garry Bakker)

▲ Een koppel Rotterdamse roeken langs de Waalhavenweg, Heijlplaat 18 januari 2015. (Arie Buurman)

onderzoek uit naar deze kolonie en haar dependances op IJsselmonde. Hopelijk komt hij er binnen afzienbare tijd toe zijn bevindingen te publiceren. De paar foeragerende roeken in de berm van de A15 op Rozenburg en/of in het westen van de Hoeksche Waard rond Nieuw-Beijerland zullen afkomstig zijn geweest uit de Geervlietse nederzetting of van haar dependances in de buurt. Maar met enkele trekkers en die paar nesten in West waren ze in de Hoeksche Waard in ieder geval zo schaars dat waargenomen roeken prompt op de vogelwaarnemings-site van de streek terecht komen. Op Goeree-Overflakkee was dat niet anders.

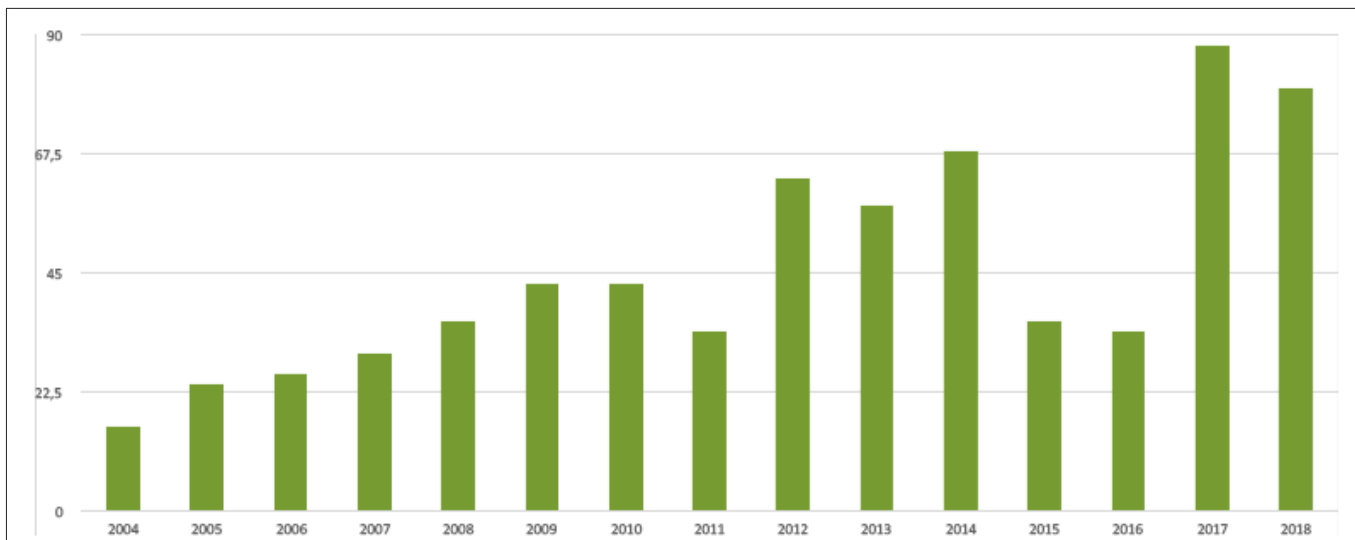
Het beroep

Toen Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland cum suis najaar 2015 de banvloek uitsprak door aan Faunabeheer-eenheden ontheffing te verlenen zodat deze roeken te lijf konden gaan, kwamen de streekmilieuclubs in het geweer. Vooral de argumentatie deed huiveren. Op de toelichtende site van de Omgevingsdienst Haaglanden viel te lezen dat roeken schade kunnen aanrichten aan fruit, granen, graszaad, aardappelen, vollegrondsgroenten, bloemgewassen en boomteelt. Bovendien wist de Dienst te melden dat roeken binnen bebouwde kommen zorgen voor overlast en bevuilingschade. Voorts oreeerde Haaglanden dat met circa 2000 broedparen in totaal, weliswaar de meeste roekenkolonies zich in het oosten van Zuid-Holland bevinden, maar dat er ook enkele kolonies in het Deltagebied zijn. En, nota bene, dat uit een evaluatie van de gedeclareerde schade over de periode 2006-2011 bleek dat die met name in de Hoeksche Waard aanzienlijk was geweest. Het bedrag zou tegen de 10.000 euro lopen. Verder misdroegen de roeken zich naar het oordeel van de Omgevingsdienst ook op IJsselmonde en op Goeree-Overflakkee (Ouweneel 2016).

Namens Zuid-Hollandse vogelwerkgroepen ging de Milieufederatie tegen de verleende ontheffing in beroep. Het kwam tot een rechtszaak die diende voor de rechtbank Den Haag. Deze deed op 28 september 2017 uitspraak. De Omgevingsdienst werd teruggefloten en de verleende ontheffing vernietigd. Onder andere kwam naar voren dat er in Zuid-Holland slechts 600 roekenparen huizen in plaats van de door de Omgevingsdienst getamboeereerde 2000 stuks. En de 'aanzienlijke schade' in de Hoeksche Waard was hoofdzakelijk geclaimd door één fruitler in de omgeving van

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Heijlplaat	6	12	7	13	3	-	8	5	29	25	33	33	34	46	39
Zuiderpark	0	0	5	0	-	18	5	-	5	-	0	0	0	0	0
Rozenburg	-	-	0	-	-	19	20	28	29	21	23	3	0	42	41
Pernis	3	4	4	8	28	6	10	1	0	0	0	0	0	0	0
Groene Kruisweg (Charlois)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	12	12	0	0	0	0
Hoogvliet	7	8	10	9	5	0	0	0	0	0	-	-	-	-	-
Totaal	16	24	26	30	36	43	43	34	63	58	68	36	34	88	80

▲ Aantal broedparen roeken in Rotterdam. Na jarenlang tussen verschillende kleine kolonies gewisseld te hebben, lijken de Rotterdamse roeken zich sinds een paar jaar thuis te voelen op Rozenburg en Heijlplaat. (Bureau Stadsnatuur, vwg IJsselmonde, Sovon)

▲ Aantal broedparen roeken in Rotterdam. Door immigratie vanuit omliggende kolonies neemt het roekenbestand in Rotterdam gestaag toe. (Bureau Stadsnatuur, vwg IJsselmonde, Sovon)

Numansdorp, een plaats waar al driekwart eeuw geen roekenkolonie (meer) is te bekennen.

Gelegenheidskolonies

Met nog niet eens zulke kleine kolonies in Heijlplaat en in het Botlekpark Rozenburg is Rotterdam de laatste jaren nog steeds, of liever weer, een roekenstad. De bekende Geervlietse kolonie langs de Groene Kruisweg die in 2013 met 203 broedparen op haar maximum was, bleek in 2017 verlaten. Geruchten gaan dat, om de vogels te verjagen, gebruik gemaakt werd van laserapparatuur. Google maar eens met de zoekwoorden 'roeken verjagen' en u zult versteld staan van het aantal bedrijven dat de eigen kundigheid aanprijst om *Corvus frugilegus* te verdrijven. Zeer waarschijnlijk hebben de verdreven Geervlietse vogels zich aangesloten bij kolonietjes op Rozenburg en in Maassluis. Die laatste kolonie telde 175 broedparen in 2017. En dan is er sinds tenminste een kwart eeuw een bescheiden contingent roeken dat her en der over IJsselmonde broedonderkomen zoekt en vindt.

De door Bureau Stadsnatuur verzamelde gegevens beginnen in 1995 met een vestiging in Hoogvliet aan de Gadering, later ook langs de Groene Kruisweg en de Aveling. Andere kolonietjes waren, of zijn er, in het Zuiderpark, Smitshoek, Rhooon, Barendrecht en zelfs in Charlois, een plek die de vogels wellicht in hun genen hebben zitten. André de Baerdemaeker noemt deze vestigingen 'gelegenheidskolonies'. Op de tabel en grafiek zien we de aantallen en het verloop van deze gelegenheidskolonietjes, waarbij het opvalt dat de vestiging Heijlplaat inmiddels een constante factor lijkt te worden en dat in 2017 het totale aantal piekt naar 88 nesten.

Bestaat de kans dat roeken ooit als broedvogels terugkeren naar het centrum van Rotterdam, bijvoorbeeld een kolonie in de fraaie bomen van de Westersingel? Zullen oude antiroeksentimenten dan weer de kop opsteken, zodat het Rotterdamse gemeentebestuur de Omgevingsdienst Haaglanden gaat verzoeken ontheffing te verlenen om de vogels te lijf te kunnen gaan? Ik sluit het niet uit. Een potentieel fraai Rotterdamse roekenbos

ligt vlak achter Het Natuurhistorisch aan de Westzeedijk. Reken erop dat ze daar veilig en welkom zijn! ◀

Literatuur

- Anonymus 1947 - Waarnemingen van broedvogels over 1946 en trekvogels over de periode van 1 October 1945 tot 1 October 1946 - Uitgave nummer 5 van het Vogelbureau van de Werkgroep der Nederlandse Natuurhistorische Vereniging Afd. Rotterdam
- Ouweneel, G.L. 2013 - Reflecties bij de start van nieuwe atlasproject van Sovon: vogels rond Rotterdam circa 70 jaar geleden - In Vogelvlucht 28: 5-10
- Ouweneel, G.L. 2016 - 'Aanzienlijke schade door roeken in de Hoeksche Waard' - In Vogelvlucht 34: 13-15
- Plomp, C.M. 1931 - Vogels in en om de stad - N.V. Arbeiderspers, Amsterdam
- Schoppers, J. 2004 - Neergang en herstel van de Roek als broedvogel in Nederland in de 20^e eeuw - Limosa 77: 11-24
- Vogelwerkgroep Avifauna West-Nederland 1981 - Randstad en Broedvogels - Tilburg